

Mirosław Dąbrowski

25. NIE TYLKO WORECZKI – CZYLI O ROZUMIENIU SYSTEMU DZIESIĘTNEGO, CZ. I

Cele ogólne w szkole podstawowej:

- zdobycie przez uczniów umiejętności wykorzystywania posiadanych wiadomości podczas wykonywania zadań i rozwiązywania problemów;
- myślenie matematyczne – umiejętność korzystania z podstawowych narzędzi matematyki w życiu codziennym oraz prowadzenia elementarnych rozumowań matematycznych;
- umiejętność pracy zespołowej.

Cele ogólne – matematyka:

- Sprawność rachunkowa.
Uczeń wykonuje proste działania pamięciowe na liczbach naturalnych, całkowitych i ułamkach, zna i stosuje algorytmy działań pisemnych oraz potrafi wykorzystać te umiejętności w sytuacjach praktycznych.
- Wykorzystanie i tworzenie informacji.
Uczeń interpretuje i przetwarza informacje tekstowe, liczbowe, graficzne, rozumie i interpretuje odpowiednie pojęcia matematyczne, zna podstawową terminologię, formułuje odpowiedzi i prawidłowo zapisuje wyniki.
- Modelowanie matematyczne.
Uczeń dobiera odpowiedni model matematyczny do prostej sytuacji, stosuje poznane wzory i zależności, przetwarza tekst zadania na działania arytmetyczne i proste równania.
- Rozumowanie i tworzenie strategii.
Uczeń prowadzi proste rozumowanie składające się z niewielkiej liczby kroków, ustala kolejność czynności (w tym obliczeń) prowadzących do rozwiązania problemu, potrafi wyciągnąć wnioski z kilku informacji podanych w różnej postaci.

Wymagania szczegółowe:

- Liczby naturalne w dziesiętkowym układzie pozycyjnym. Uczeń:
 - odczytuje i zapisuje liczby naturalne wielocyfrowe;
 - porównuje liczby naturalne.
- Działania na liczbach naturalnych. Uczeń:
 - dodaje i odejmuje w pamięci liczby naturalne dwucyfrowe, liczby wielocyfrowe w przypadkach, takich jak, np. $230 + 80$ lub $4600 - 1200$; liczbę jednocyfrową dodaje do dowolnej liczby naturalnej i odejmuje od dowolnej liczby naturalnej;
 - porównuje różnicowo i ilorazowo liczby naturalne;
 - szacuje wyniki działań.

Pomoce:

- piktogramy demonstracyjne:

- piktogramy małe:

- stemple:

i karteczki (3 cm × 3 cm)

- woreczki strunowe,
- żetony albo guziki, kamyczki,
- plansze do gry *Zbieramy dziesiątki* (jedna na parę uczniów),
- kostki sześciennie i dziesięciościenne (po 3 na parę uczniów),
- pionki (po jednym dla ucznia),
- prezentacja (do ewentualnego wykorzystania),
- karty pracy (do ewentualnego wykorzystania).

Przebieg sytuacji dydaktycznej:

1. Rozdajemy uczniom pracującym w parach żetony (kilkadziesiąt żetonów jednej wielkości i koniecznie w jednym kolorze) i formułujemy zadanie: *Ustalcie, ile jest tych żetonów, ale tak, żebyście byli tego pewni!*
2. Po wykonaniu zadania dyskutujemy o zastosowanych sposobach pokonywania trudności. Znaczna część uczniów w takiej sytuacji w naturalny sposób grupuje żetony po 10 sztuk. Rozmawiamy o zaletach (i ewentualnych wadach) tej metody. Następnie rozdajemy uczniom woreczki strunowe i prosimy, żeby zapakowali po dziesięć żetonów do woreczka.

Komentarz:

Warto zwrócić uwagę na stopniowe precyzowanie języka – możemy mówić: 6 woreczków i dwa pojedyncze żetony, 6 dziesiątek i dwa, sześćdziesiąt i dwa, sześćdziesiąt dwa, stopniowo, wraz z uczniami, budując język do mówienia o systemie dziesiętnym.

3. Dysponując tym narzędziem, możemy:
 - szybko ustalać, ile kto ma żetonów;
 - szybko gromadzić (świadomie) odpowiednią ilość żetonów;
 - szybko ustalać, kto ma ich więcej, a kto mniej;
 - porównywać liczby dwucyfrowe;
 - dodawać liczby dwucyfrowe (bez żadnych ograniczeń);
 - odejmować liczby dwucyfrowe (bez żadnych ograniczeń).

Oswajamy uczniów z początkowymi typami sytuacji, stawiamy pytania, uczniowie – manipulując woreczkami i żetonami – na nie odpowiadają. Warto też, aby uczniowie sami powymyślali różne pytania i zadania do rozwiązania. A może wpadną na pomysł, do czego jeszcze mogą wykorzystać to narzędzie.

Warto pozwolić uczniom na swobodne reprezentowanie wykorzystywanych liczb. Poniżej trzy różne formy „zapisu” liczby 43:

4	3

4. Uczniowie grają w grę planszową *Zbieramy dziesiątki*. Do gry potrzebne są: plansza, pionki, dwie (trzy) kostki dziesięciościenne, po 20 obrazków jedności i dziesiątki albo stemple i karteczki:

Reguły gry:

Zawodnicy (2–4 osoby, na początku lepiej dwie) na zmianę rzucają:

- **wersja 1:** dwiema kostkami, wyniki dodają albo odejmują – wedle uznania;
- **wersja 2:** trzema kostkami, po czym wybierają dwie z nich i wyniki na nich dodają albo odejmują;

i przesuwają swój pionek o tyle pól, jaki otrzymali wynik.

Jeśli pionek stanie na polu oznaczonym odpowiednim obrazkiem, to zawodnik otrzymuje taką właśnie liczbę punktów i odpowiedni obrazek (gotowy lub wykonany samodzielnie odpowiednim stemplem). Gra kończy się, gdy pionek ostatniego zawodnika zejdzie z planszy. Wygrywa ta osoba, która po zakończeniu gry ma najwięcej zdobytych punktów, czyli zdobyte przez nią obrazki tworzą największą liczbę.

Jeśli gra się spodoba uczniom, warto zagrać dwie partie, albo i więcej. Do gry warto wracać.

5. Po grze opowiadamy sobie, co ciekawego się wydarzyło w jej trakcie, sprawdzamy i porównujemy liczby zdobytych punktów, bagatelizując przy tym kwestię wygranej i przegranej.

6. Rozwiązujemy wspólnie i formułujemy wspólnie zagadki i zadania o tej grze, np.:

✓ *Mój pionek stoi na polu 17, wyrzuciłem 6, 4 i 1. Jakie ruchy mogę wykonać? Jaki ruch mi się najbardziej opłaca? Dlaczego?*

✓ *Przesunąłem swój pionek o 3 pola. Co mogłem wyrzucić?*

7. Wracamy do rozwiązywania „typowych” zadań dotyczących systemu dziesiętnego w zakresie 100, a związanych z: porównywaniem i porządkowaniem liczb dwucyfrowych, dodawaniem ich oraz odejmowaniem, (...).

Uczniowie mogą – wedle uznania – operować woreczkami i żetonami, albo obrazkami w odpowiedniej ilości.

8. Gdy dzieci zdobędą już pewne doświadczenie w posługiwaniu się tą pomocą, możemy na koniec sformułować kilka zagadek, korzystając z załączonej prezentacji.

ZBIERAMY DZIESIĄTKI I

Pomoce:

- placuszki 1 lub 2
- piasek dla każdego gracza
- dwie trzykrotne sześciościenne (dziesiętowanie)
- po 20 słabików jedności i dziesiątek

Meta

Zasady gry:

- Zawodnicy (2-4 osoby) na zmianę rzucają sześcianem.
- Wartość 11 oznacza koniec gry, wygra dodając albo odejmując – według uznania.
- Wartość 20 oznacza koniec gry, po czym wyłaniamy nowe 20 słabików na stoły dodając albo odejmując po czym porównujemy swój pasek o tyle półtyle otrzymaliśmy.
- Jeśli pasek stanie na podziurkach odpowiednim obrotami, to zawodnik otrzymuje taką wartość.
- Wartość 10 oznacza koniec gry, po czym wyłaniamy nowe 10 słabików na stoły dodając albo odejmując po czym porównujemy swój pasek o tyle półtyle otrzymaliśmy.
- Wartość 10 oznacza koniec gry, po czym wyłaniamy nowe 10 słabików na stoły dodając albo odejmując po czym porównujemy swój pasek o tyle półtyle otrzymaliśmy.

START

91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	101
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11